

S.H. Zaręba, *W kierunku jakiej religijności?*
Studia nad katolicyzmem polskiej młodzieży,
Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych 2008, ss. 525.

Studium młodzieży należy do ważnych zagadnień w teorii i empirii naukowców oraz badaczy nowoczesnego społeczeństwa. Grupa ta kierująca się własnym dynamizmem rozwoju nastrocza coraz więcej wyzwań;

jest czułym barometrem zmian społeczno-kulturowych oraz czynnym obserwatorem zmieniającej się rzeczywistości. Coraz częściej uaktywnia się ich samorealizacja i indywidualność, co może stanowić postawy roszczeniowe wyrażające się w ludzkim „Ja”. Nie ulega wątpliwości, iż współczesna destrukuryzacja i pluralizacja rozwoju młodych różnicuje ich życie pod względem zachowań i kultury. Nadto poglądy lansowane przez polityków niekorzystnie wpływają na tradycyjne wzorce i prowadzą do alienacji. Stąd tak wielki indywidualizm młodych uciekających się do małych światów oraz brak poszukiwania przez nich autorytetów.

Problemy współczesnej młodzieży zaznaczają się nie tylko w życiu kulturalnym, ale również w moralności przeżywanej jako deficyt religijności. Coraz częściej pęknięcia moralne prowadzą do deprecjacji godności, spadku praktyk religijnych, a w konsekwencji do subiektywnej moralności, związanej z praktycznym materializmem, utylityzmem, hedonizmem. Jak wiadomo, młodzież bardzo żywo reaguje na wszelkie procesy zachodzące w społeczeństwie, a szczególnie wyczulona jest na procesy laicyzacji i sekularyzacji. Nic dziwnego, iż pokolenie Jana Pawła II jawi się jako pokolenie konsumpcji. Szczególnie w ostatnim dziesięcioleciu obserwujemy poważne zmiany zachodzące wśród młodzieży. Związane to jest z transformacją gospodarczą, zmianami w dziedzinie kultury i obyczajowości. Specyficzną cechą współczesnej młodzieży jest szeroko rozumiana różnorodność. Dążąc do adaptacji w takiej społeczności – tracą swoją tożsamość, w tym także tożsamość religijną.

Analizując obraz młodzieży, nie można pominąć płaszczyzny, jaką stanowi religijność, albowiem bez jej analizy wizerunek tej grupy społecznej byłby niekompletny, a tym samym zniekształcony. Dlatego też istnieje konieczność analizy procesu ewolucji religijności młodych Polaków na przestrzeni ostatnich lat. Podobną próbę badania świadomości religijnej młodzieży prezentuje w swojej publikacji J. Młyński (por. J. Młyński, *W kręgu aksjologii abiturientów Tarnowa*, Tarnów 2008). Dzięki temu będzie można odpowiedzieć na podstawowe pytanie: czy zdiagnozowany stan katolicyzmu polskiej młodzieży zdradza ewolucję od instytucjonalnej ku sprywatyzowanej postaci religijności? Tym właśnie zagadnieniem zajął się Sławomir H. Zaręba w publikacji *W kierunku jakiej religijności? Studia nad katolicyzmem polskiej młodzieży*.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów opatrzonych wstępem, który nakreśla przytoczony problem, wdrażając czytelnika w tematykę oraz stawia fundamentalne pytania, na które autor stara się odpowiedzieć w kolejnych częściach książki.

Pierwszy rozdział został poświęcony przedstawieniu teoretycznych podstaw z dziedziny współczesnej religijności. Autor na pierwszym miejscu dokonuje ważnego rozróżnienia między religią a religijnością, po czym

przechodzi do gruntownego omawiania poszczególnych koncepcji: instytucjonalnej, selektywnej i sprywatyzowanej. Pierwszorzędnym celem tak skonstruowanego rozdziału jest – co podkreśla sam autor – wprowadzenie czytelnika w problematykę. Jest to o tyle trafne, że dzięki temu dalsza lektura publikacji jest łatwiejsza w odbiorze ze względu na to, że czytelnik dysponuje już wiedzą teoretyczną z dziedziny omawianego zjawiska.

Po tym systematycznym wprowadzeniu w zagadnienie przechodzimy do części publikacji opartej na badaniach empirycznych, czyli metodologii badań. W rozdziale tym autor przeprowadził charakterystykę badanych zbiorowości za pomocą jakościowych i ilościowych mierników. Badania przeprowadzone w latach 2005 i 2006 wśród przedstawicieli młodzieży szkolnej i akademickiej pozwoliły autorowi pokazać religijność młodzieży polskiej. Podstawowym założeniem do wykonania takich analiz była m.in. próba odpowiedzi na pytanie, z jakimi preferencjami religijno-moralnymi oraz aksjologicznymi identyfikuje się polska młodzież. Dodatkowo uzyskane rezultaty stały się materiałem porównawczym do wyników podobnych badań przeprowadzonych w 1988 i 1998 r. Na materiał empiryczny złożyło się 2262 ankiety oraz 79 obszernych wywiadów. Istotnym elementem tej części publikacji są dane dotyczące przebadanej grupy młodzieży. Autor nie ograniczył się wyłącznie do osób w wieku szkoły średniej, ale poszerzył grono o studentów. Skrupulatne zestawienie statystyczne prezentuje bardzo bogate spektrum osób przebadanych zarówno pod względem wieku (16-26 lat), miejsca zamieszkania (wieś i miasto) oraz z uwzględnieniem płci w mniej więcej równych proporcjach. W ten sposób uzyskane wyniki zdają się jeszcze dokładniej odzwierciedlać stan faktyczny.

Rozdział trzeci – wymiary religijnych identyfikacji – obrazuje stan i dynamikę religijności młodych. Autor analizuje czynniki wpływające na deklarację wiary oraz indaguje, jaka jest jej dynamika oraz źródła. Uzyskane dane empiryczne przedstawiane są w stosunku do zmiennych, takich jak: płeć, wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie... Obszerna część rozdziału oprócz materiału statystycznego zawiera także jakościowe dane, zebrane za pomocą wywiadu. Istotną, jak się wydaje, jest konkluzja, iż religia wypełnia w życiu młodzieży funkcję integracyjną, co stanowi dalszy punkt analizy recenzowanej publikacji.

W czwartym rozdziale autor podejmuje się omówienia funkcji religii. Szczególnie skupia się na dwóch funkcjach: terapeutycznej i sensotwórczej. W ten sposób szuka odpowiedzi na pytania dotyczące tego, w jaki sposób wiara pomaga współczesnym człowiekowi w jego trudnych sytuacjach egzystencjalnych oraz czy można szukać w niej oparcia i wreszcie czy wiara nadaje życiu młodego człowieka jakiś sens. Uzyskane wyniki są dość zróżnicowane, co świadczy jak dalece przemiany spo-

łeczne mają wpływ na dynamikę wiary, chociaż opinie młodych na tle całości materiału badawczego są dość pozytywne, ukazując religię jako pozytywną siłę, pomagającą w trudnych sytuacjach życiowych.

W kolejnym rozdziale autor podejmuje się oceny moralnej współczesnej młodzieży. Jak zauważamy, problematyka moralności nie jest łatwa do zbadania, tym bardziej iż nie koresponduje z życiem osoby religijnej. Chociaż młodzi deklarują się jako wierzący, praktykujący to ich postępowanie moralno-etyczne jest dalekie od deklarowanej wiary. Autor zamyka omawiany rozdział obszernymi wnioskami, z których wynika, iż obligatoryjność zasad moralnych nie jest przez młodzież powszechnie przestrzegana.

Następnym zagadnieniem, któremu również został poświęcony osobny rozdział jest aksjologia młodzieży. Temat został potraktowany w bardzo szerokim zakresie – od wartości patriotycznych, poprzez religijne i wartości najwyższe, dla których warto narażać własne życie aż po te, które nadają sens egzystencji. Końcowym etapem tej części jest wskazanie najważniejszych obaw życiowych młodych ludzi. W ten sposób wyłonił się aksjologiczny obraz młodego pokolenia Polaków – zbiór, który okazał się być dość barwny i zróżnicowany. Wspólnym mianownikiem jest fakt, że każdy ma w swoim życiu wartości najważniejsze, tak samo jak każdemu towarzyszą jakieś obawy związane z przyszłością.

Ostatni rozdział (siódmy) stanowi integralną konkluzję, czyli dyskusję nad prezentowanym stanem badań uzyskanym podczas operacjonalizacji religijności. Do tego celu autor posługuje się znanymi w statystyce indeksami religijności IGR – Indeks Gorliwej Religijności; IPR – Indeks Przeciętnej Religijności oraz IQR – Indeks Quasi Religijności. Dzięki zastosowaniu tych indeksów wyznacza ramy intensywności przekonań i zachowań religijnych młodzieży w Polsce.

Studia nad katolicyzmem polskiej młodzieży to niezwykle interesująca pozycja. Po pierwsze ze względu na bardzo obszerny materiał badawczy, na podstawie którego dokonywana jest szczegółowa analiza omawianego problemu. Dodatkowo publikacja zawiera wiele treści teoretycznych, które w połączeniu z danymi empirycznymi tworzą kompletny, bardzo rozbudowany obraz. Dla czytelnika, który pierwszy raz spotyka się z tego typu zagadnieniem, ta publikacja powinna być wystarczająca i kompletna. Nie ma konieczności poszukiwań dodatkowych informacji, albowiem autor zadbał o to, by wszystko co niezbędne do zrozumienia tematu znalazło się w jego propozycji.

Publikacja jednak wydaje się dość obszerna, co może nieco zniechęcać czytelnika. Może warto byłoby pominąć pewne kwestie, które bądź co bądź nie wnoszą nic nowego do omawianej publikacji. Ponadto materiał statystyczny zamieszczony na wykresach, wydaje się być mało czytelny.

Być może zastosowanie innych rodzajów wykresów pozwoliłoby na pełniejszy obraz. Czytelnik, odwołując się do prezentowanych wykresów, musi się dość mocno zastanawiać, jak odczytać zamieszczone wskaźniki. Niemniej jednak książka warta jest polecenia szczególnie osobom pracującym z młodzieżą, jak również tym, którzy chcieliby pogłębić swą wiedzę na temat religijności młodzieży.

Ks. Józef Młyński